

УДК 373.5.016:811.161.2

Н.Б. Голуб

Навчання української мови учнів ліцею крізь призму української культури

Ключові слова: культура, соціокультурна змістова лінія, культура емоцій, соціалізація, розвиток дитини.

Відповідно до завдань сучасної української освіти, передбачених чинними освітніми документами, школа бере на себе обов'язок спрямувати педагогічний і дидактичний механізм на розвиток дитини й підготовку її до життя в українському соціумі й у світі.

З огляду на те, що «соціальне життя являє собою складний сплав колективних і суто індивідуальних уявлень про світ», школярі, здобуваючи освіту, засвоюють напрацьовані суспільством «способи інтерпретації природних і соціальних явищ», «певну модель світу» [1, 29].

Шкільна програма з української мови (10-11 класи), спрямовуючи на реалізацію мети (формування компетентного мовця, національно мовну особистість), проголошує не лише суто навчальні завдання, але й крізь призму соціокультурної змістової лінії пропонує культурні настанови, що корінням пов'язані з соціальною структурою суспільства.

Культурний контекст шкільної мовної освіти не повинен обмежуватися засвоєнням мовних кліше, що гармонізують спілкування. Проблема значно ширша. Культуру в світі розуміють як багатогранний конструкт, спроможний охопити майже всі сфери життя. Розвиток дитини продуктивніший, якщо паралельно триває процес самопізнання. Пізнаючи себе, учні водночас формують уявлення про своє призначення, свою роль і місце в суспільстві.

Досліджуючи сутність поняття «культура», учені-психологи виділяють від восьми до сімдесяти дев'яти аспектів життя, яких торкається культура, а саме: загальних характеристик, їжі й одягу, житла й технологій, економіки й транспорту, індивідуальної й сімейної діяльності, місцевих спільнот і уряду, соціального забезпечення, релігії й науки, сексуального життя й життєвого циклу тощо [2, с. 33].

Не секрет, що емоційний інтелект у конкуренції з IQ має вищі позиції, адже його розглядають як неодмінну передумову розумового розвитку дитини, а емоції – як «найважливіший компонент розуму, мислення, і мовної свідомості сучасної людини»[3, с.5]. Увага на уроках української мови до культури емоцій, у структурі яких виділяють два складники – культуру самовладання (уміння бути спокійним у будь-яких життєвих ситуаціях) і культуру настрою (формувати позитивний настрій, максимально близький до душевного комфорту) сприятиме емоційному розвитку особистості. Якщо філософи й психологи розглядають способи вираження емоцій за допомогою міміки й жестів, то в полі зору

лінгвістів перебуває «вербалізація сфери почуттів», «текстотворчий потенціал емоцій» [3]. У лінгвістиці нового висвітлення набуває проблема емоційної картини світу, номінації емоцій засобами мови, національно-культурної специфіки вираження емоцій тощо (Азнаурова Е., Арнольд І., Баллі Ш., Гоулман Д., Данеш Ф., Мальцев В., Носенко Е., Фоміна З., Шаховський В. та ін.). Під час роботи з текстом варто привертати увагу до емоційної позиції, емоційної реакції мовців чи автора, виявляти емотиви, що виражають здивування, співчуття, захоплення, гнів, обурення тощо. Привертаючи увагу до різних емотивів й аналізуючи їх, ми впливатимемо на якість емоційної реакції й позиції школярів. Художні тексти, фразеологізми є доступними засобами формування навичок відображення багатого емоційного світу людини.

До результативних складників освіти відносять розвиток дитини й соціалізацію, з якою тісно пов'язаний процес залучення людини до культури. Це важливо тому, що людина як носій культури здатна впливати на закони суспільства. Для становлення зрілої особистості, спроможної повноцінно функціонувати, брати участь у суспільному й культурному житті, важлива «сфера моральних суджень і оцінювань [2, с. 253]». Щоб їх сформувати, необхідно засвоїти моральні принципи й етичні норми як продукт конкретної культури й суспільства. Оптимізувати цей процес на уроках української мови можна за умови системної роботи з текстами, у тому числі прецедентними.

Системне засвоєння одиниць української фразеології також сприяє формуванню культури мовлення, ставлень, споживання їжі, родинних стосунків тощо, адже в них закодовано моделі поведінки, певні правила, цінності, настанови, застереження, узагальнення, поради. Наприклад: *Буря покаже, чи міцне дерево. Борг не реве, та спати не дає. Блискавка влучає у найвище дерево. Якщо немає вітру – беріться за весла. І після поганого врожаю слід сіяти. Проста їжа – найбільш корисна для людини. Краще багатьом допомогти, ніж в одного попросити. Кожна грушка на своєму хвостикі висить. Наобіцяв, як море солі. Чисте небо не боїться ні блискавки, ні грому.*

Широке розуміння контексту культури оптимізує процес підготовки учнів до входження в соціум і поліпшить його результат. Засвоюючи культурні цінності й поведінкові норми, школярі впевненіше почуватимуть себе у багатьох життєвих ситуаціях, відчуватимуть свою причетність до культурного надбання й ідентифікуватимуть себе з творцем і носієм її – українським народом.

Список використаної літератури

1. **Брунер Дж.** Культура образования / Брунер Джером ; [пер. Л.В. Трубицыной, А.В. Соловьева]; М.: Просвещение, 2006. – 223 с.
2. **Мацумото Д.** Человек, культура, психология. Удивительные загадки, исследования, открытия / Дэвид Мацумото. – СПб : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 668 С.
3. **Шаховский В.И.** Лингвистическая теория эмоций: Монография. М.: Гнозис, 2008. 416 с.